

تۆرك يوردى

[اون آلتىنچى سنە]

تۆرك اومياقلىرى مركزى تەبىئىي طرفىندە نىشر اولغۇر .

جلد ۵

شباط ۱۹۲۷

نومرو ۲۶

روسیه ده کی تورک جمهوریتلری

VII

داغستان جمهوریتی

میروغرافی بربارجه معلومات — داغستان اولکسی خزر ده کیزینک غرسنده، بو کونکی آذربایجان جمهوریتک شالنده واقع اولوب، شمالی قفقاسک شرقی قسمنده کی داغلق مملکتدن عبارتدرکه «داغستان» اسمی ده بونی آ کدیریور. عمومیتله داغستانک ۱/۲ قسمی صاریب داغلر ایله طولمشدر. ۱/۲ قسمی دوز یرلردن عبارت ایسه ده، بوزلرک ده اک بوبوک قسمی ایصسر، باتاقلق، صولاق و طوزلاق طوپراقلر طوتمشدر. بونی رقلر ایله تئیر ایدرسهک، شو کی بر حساب ایله قارشیشیرز: داغستانک مساحه سطحیه سی تشکیل ایدن ۴۵۴۵۳۴۳ دیساتینامک [۱] ۱۵۶۴۰۸۴ دیساتیناسی بالچین قایلردن، ۱۹۸۵۰۰ دیساتیناسی قامشلقردن، ۹۴۴۴۰ دیساتیناسی باتاقلقدن، ۳۲۱۰۴۵ دیساتیناسی قوملق محللردن، ۱۰۰۲۷۳۰ دیساتیناسی مرطالردن، ۷۰۴۰۰۰ دیساتیناسی چاپرلقدن، ۱۸۲۸۲۰ دیساتیناسی اورمانلقدن، ۲۴۴۴۴ دیساتیناسی باغچه لردن عبارت اولوب، آنجق ۴۵۳۲۸۰ دیساتیناسی اکنجیلکه الیریشلی طوپراقلردر. بوزلرده قوراقلقه معروض بر ماهیتده درلر [۲].

داغستان نهرلرینک کافه سی خزر ده کیزی حوضه سینه منسوبدرلر. صولربی داغلردن آلورلر، اوولره چیقنجه بر چوق قوللره آیریلارق قوملق و طوزلاق

[۱] بر دیساتینا ۱،۰۹۲ هکتاره معادلدر.

[۲] بورقلر «افندیوف» ک ۱۸۲۵ سنه سنده موسقواده باصیلمش اولان «داغستان»

آدلی روسجه رساله سندن آلدی.

محللرده یره سینهلر ، اکثر یا ده کیزه ایرشمزلر . داغستانده اهمیتلی کوللر یوقدر . اهمیتسز کوللرک اکثری ده کیز جوار ی اووهلرده بولونولر و قافه سی طوزلیدرلر . طاغلرده کوللر نادر و پک اوقاقلرلر . داغستانک هوا سی پک مختلفدر . ده کیزک باقینلی ، قوملق و طاشلق سته پلرک ، پایلانرک و صیرا طاغلرک بولونمهی اوراده هوا واقلیمک تنوعی موجب اولورلر . داغستانک نباتاتی ده پک متنوعدر . اوراده بر محله آلپ واری اوتلاقلره نسادف ایدر ، دیگر محله ا کین نازلارینه راست کلیرسکز . آشاهی نوع میوه دار آفاجلری کوردکن صوکر ، واسع اوزوم باغچه لرله قارشیلایر سکز .

تاریخده برینده — داغستانک ده کیزه ملاصق شمال شرقی قسمنه هاند تاریخی خبرلر خایلی اسکیدرلر . اسکیدن اورالرده خزر نورطری یاشامشلردرکه بونلرک بو کون اوراده یاشایان قوموق تورکلریک سلفلری اولدینی تخمین ایدلمکده در . جنوبه دوضری آقین ایدن خزرلر ، فرسلرک مقاومتنه اوغرامشلر ، آلتنجی عصردن سکزنجی عصره قادار بو ایکی قوم آراسنده نهادی چارپشمه لر وقوعه کلشدر . بو چارپشمه لر سکزنجی عصرده اورالره کلن عربلر طرفندن ختام ویراشدر . باشقه یوردلرده اولدینی کی عربلر بوراده ده اسلام دینی نشر ایتمکله اوغرامشلر . ایلمک اول (قایناق) نواحیسنده اوتوران (لاق) قومی مسلمان اولشلر ، اونبرنجی عصرده ایسه بوتون داغستان اولکسی مسلمانانه کچمشدر .

اون بدنجی عصرده داغستانی ایرانلیلر استیلا ایتمشده ، داغستانده کی قیللر ایران حاکمیتی پک اوقادار طانجامشلر و اوراده ندرنجی صورتده مستقل ختلق (بکلک) لر پیدا اولمشدر . دربند ، آوار ، قایناق ، جنوبی طاباساران ، شمالی طاباساران ، غازی قوموق خانقلری و آره بو قیللندر . ۱۸۰۲ سنه سنده روسلر کورجستانی استیلا ایدنجه ، اوللری کورجی یوردینه آقینلر اجرا ایدن داغستانلیلر آرتیق روس عسکرلری ایله یوز یوزه کلشدر و ۱۸۰۶ سنه سنده روس عسکرلری دربندی اشغال ایتمشدر و غازی قوموق خانی (سورخای خان) مقاومتسز روس حاکمیتی قبول ایله مشدر . ۱۸۱۳ سنه سنده روسیه ایله ایران آراسنده عقد ایدیلن

کلیستان معاهده سی موجبینجه روسیه دربند خاتلقی و بوتون داغستانی آله کچیرمشد. ۱۸۱۶ سنه سندن اعتبار آ قاقاسده جنرال (یهرمولوف) ک غدارانه اداره سی باشلامش و بو اداره داغستانده یابانچی روس حاکمیتنه قارشى عظیم بر نفرت و خصومت دوغورمشد. ۱۸۲۸ سنه سنده نشأ نجه (آواریا) ناحیه سنده کی «غیمرا» قریه سندن اولان قاضی محمد کندیسى امام اعلان ایدمک روس حاکمیتنه قارشى عصبان بایراغی قالدیرمشد. کندیلرینه «طریق» تعلیماتی رهبر انخاذایدن بو اسلام شوالیه لرینک مسئولیره قارشى آجدینی جداللى تاریخده «غزوات» عنوانیه معروفدر. ۱۸۳۲ سنه سنده روسلر طرفندن «غیمرا» کوبی محاصره ایدیلرکن قاضی محمد شهید دوشمش و اوندن سوکرا روسلره مبارزه میداننه مشهور شیخ شامل آتیلیمشد. مفکورجه قدیم اسلام مجاهدلرینی کندیسنه اورنک انخاذایدن شامل، داغستانلیرک ساده جه دینی رئیس اولمایوب، اونلرک هرجهتدن رهبری اولمشد.

حربی واداری استعداد صاحبی اولان بو ذات، شبهه ناز بویوک بر خدایی نابت دولت آری ایدی. شامل ایلک دفعه داغستان داغلرینک قوجاغنده کیزلی یانان معدن زنکینلک لرینی چیقارمغه باشلامشد، کهرچله وکوکردن باروت پایدیرمش، داغستانک ده میر و باقر معدنلرندن مختلف اسلحه، یرلی معدنلر و یرلی قوبو بچیلردن استفاده ابله کوموش پاره لر دوکیرمشد. سواریلرک کچمه سی ایچون دار داغ بوللری آجق، بویوک و بول صولی نهرلر اوزرینه کوپرولر قورمق شاملک اک زیاده اعتنا ابتدکی ایشلردندی. بو بوللر فوق العاده بر سرعتله یاپیلوردی، بونلرک شیمدی به ده کن محافظه ایدیلنلری بول ایشلرینک اک کوزل اورنکلرینی عرض ایدیورلر. شامل روس اوردولریله موفقیته یجه ۳۰ سنه به یاقین مدت محاربه ایتمش و آنجق ۱۸۵۹ سنه سی ۲۵ آغستوسنده (غونیب) داغنده دوشمانه تسایم اولمغه مضطر قالمشد.

۱۸۶۷ سنه سنده مغلوب داغستان بوردی، «داغستان اوبلستی» (ولایتی) عنوانیه توسیم اولونمش و برده عسکری والی تعیین ایدلمش. بوعسکری والی، طبیق اسکی موسوق و ووده لری یاخود قدیم ایران ساتراپلری کی یرلی اهالی اوزرنده هم اداری، هم عدلی صلاحیتی ده حائزدی. بو دورده روس حکومتی بر طرفندن

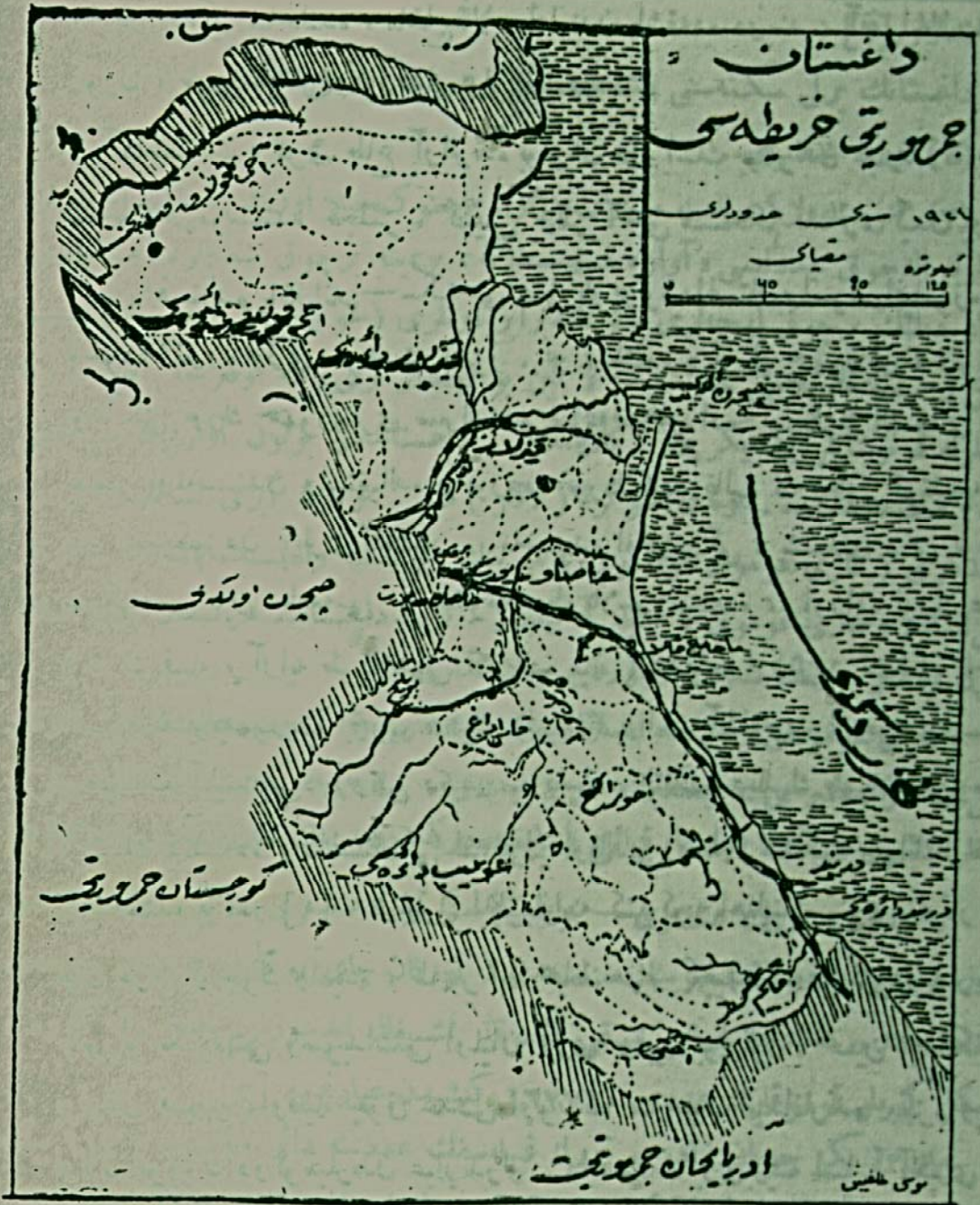
یریلردن عسکر آلاماق ، ملارله و آغالرله عماشات ایتمک کی کندی سیاست و منفعتله اویغون کلن بعضی « حاکمات » لرده بولونمش ایسه ده ، دیگر طرفدن اک اوقاق ملی حرکتلری تعقیب ایتمک ، اهالیسی یالکیز روس مکتبلری و میونهر تشکیلاتی واسطه سیله « تنویر » ایتمک بولیلله یریللری تدریجی صورتده اولسه ده روسلار شیرمق و تمثیل ایتمک سیاستنی طوتمشدر . داغستان مغلوب اولسه ده ، بوندن صوک دنخی روس ساتراپلرینک مظالمنه قارشى بر قاج دفعه آياقلانمشدر . بوندن دولایى روسیه اوراده دوقوز مستحکم قلعه ، اوچ ارکان حرب مرکزی ، قوتلی اوردو طوتوبوردی .

« داغستانه مختاریتی جمهوریتی » — داغستان مختاریتی جمهوریتی ۱۹۲۰ سنه سی تشرین ثانیسنده اعلان ایدلمشدر که بو وقعه آذربایجان جمهوریتینک استیلا سندن یاربیم سنه صوکر ا میدانله کلمش دیمکدر . « تبرسکی اوبلاست » دن « خاصا اوبورت » دائره سی ، قیزلار و آچی قولاق ناحیه لری داغستان جمهوریتنه الحاق ایدیلنجه ، جمهوریتینک ساحه سطحیه سی تقریباً ۴۶۱۵۰ کیلومتر مربعندن عبارتدر . بو جمهوریت شمال طرفندن قالموق مختاریتی اولکسسی ، تبرسکی ولایتی ابله ، غربده جیجهن مختاریتی اولکسسیله و کورجستان جمهوریتیه ، جنوبده آذربایجان جمهوریتیه محدوددر . جمهوریتینک شرقی سرحدینی ایسه خزر ده کیزی تشکیل ایدر .

جمهوریتینک بش شهری واردر :

(۱) « ماخاج قالا » (یریللرجه اسکی اسمی « آنجی قالا » ایش ، روسلرجه « پترووسق » ایدی ، بوکون ، ۱۹۱۸ سنه سنده وطنداش لر حربی انساننده اولدورولن داغستانلی بولشه ویک (ماخاج داخادایف) لک آدینه نسبتله « ماخاج قالا » تسمیه ایدلمشدر . ده کیز ساحلنده کوزل بر لیماندر ، جمهوریتینک مرکزیدر . (خروزی) نفت قویولردن بورایه قادار بر پترول بوروسی موجوددر . تا موسقوادن با کویه قادار اوزانان ده میر بولده بورادن کچر . شمالی قافقاس و جنوبی روسیه نک مختلف متاعلری ، ایدیل (وولغا) حوضه سنه ، خزر ده کیزینک اوتنه سنه و ابرانه بومهم لیان واسطه سیله بوللانیلیر .

(۲) دربند .

(۳) تیمور خان شورا (شیمدی «بوتاقسق» تسمیه اولونمقدهدر).

(۴) قیزلار.

(۵) وطنداشلر حربی اتناسنده تخریب ایدیلن «خاساویورت». جمهوریت اون

اوج ولایته، ۶۱ ناحیه به تقسیم ایدلشد و بوتون مملکتده ۱۶۵۵ مسکون محل

واردرد. ده کیز ساحلنده «ماخاچ قالا» لیماندن باشقوده دربند، آغراخان و سائره کی کوزل، طیبی لیمانلر و کور فز لر بولونمقده در.

داغستانک یوللری طاغ آرارلنده بولونان دار اشک یوللرندن عبارتدرکه بوللردن سنه نك هر موسمنده کچلمز. کنیش یوللر آنجیق مستحکم قلعه لره کیدن یوللردر.

داغستانده یانایانلر — سکنه سی اعتباریله بوتون داغستان براتسوغرافیه وزه خانه سینه

یاخود آنتروپولوژی سرکیسه بکزر. بو، پکده «تورک جمهوریتی» ده دکلدر.

بومملکتی تورک جمهوریتلری صیراسنده صایمه منز اوراده تورکلرک اک مدنی بر برلی

عنصر اوله — سندن واسه قبالده بویوردده تورکلرک قالم کله جکی قوتلیجه محتمل

عد ایتدی کمزدن ایلری کلمشدر. ماضیده اولدینی کی، شیمدی دخی بو یوردک

سکنه سی دین جامعه سی بر منظمه یه طوپلایورسده، اوراده تورک عنصری

(درت قبیله بر آرایه طوپلان دینی تقدیرده بیله) عددجه اکثریت تشکیل ایتجور،

البته، که بوجهوریت ایچون تنیک (قومی) بر اسم آلینا بوب، جوغرافی — تاریخی

بر عنوانک آلینمه سی ده توکلی دکلدر. دنیا ده مختلف دیللرک طوپلان دینی منطقه لر

اکسک دکلده، داغستان کی لسانلرک اوفال دینی ده بر مملکت جهاتک هیچ بر

کوشه سنده بوقدر [۱]. طاغلرک ایچریلرینه کتدکجه اهلینک تنوعی آرنار. همان

همان هربر کوچوک وادیده، طاغلر ایله محاط هربر کچیدده، قومشو قبیله لره هیچ

برتورلو بکزه یشی و صوبداشلی اولمیان آیری بر قبیله بولونور. تخمین ایدلمکده درکه

بو اوافق قبیله لر، وقتیه جوق عدولی اولوبده، حرب میدانلرند منهزم و پریشان

اولان قوملرک دو کونتیلرندن عبارتدولر. داغستانده بری برینه اساساً آقیری اولان

بش لسان، بعضیلری مستقل بر لسان حکمنده اولان ۳۵ — ۴۰ لهجه واردرد.

اوراده ایله بر لسانلر واردرکه اونکله یالکیز بر «آول» (کوی) اهالی، دیهلم،

۲۰۰ — ۳۰۰ طائله یاخود ۸۰۰ — ۱۰۰۰ آدام قونوشور، قومشو قبائل اولسانی اصلا

[۱] پروفسور ل. ژبرقوف، «داغستان دیلری و اونلری تنبع» سرناملی مقالهی

(آذربایجان تنبع جمیتنک اخباری، نومرو ۱، صهیفه ۴۱).

آکلامازلر [۱].

داغستانک برلی سکنه سنی باشلیجه ایکی زمره به آیرمق ممکندر :

(۱) تورک عنصری .

(۲) عمومیتله لژی، نامیه معروف قبائل . بوسو کجیلر اون بش اسم ایله آیریلیرلر . بونلرک اکچوق عددلیسی «آوار» قبیله سیدرکه ، بویه نه برچوق شعبه لره انقسام ایدر . آوار دیلنک برچوق لهجه لری بولونمقله برابر اونلری (خوزاح) (آنتسوخ) اسمیه ایکی زمره به طوپلامق ممکندر . لاکین بو لهجه لر بری برینه اودرجه آیهیریدرلرکه اونلرله قونوشانلر یکدیگر بنی آکلامازلر . داغستانده کی بوتون آوارلرک صایبسی ۲۵۰ بیک مقدارنده . بوندن سوکرا (لاقلر) کلیر . بونلرک آیری لسانلری واردر . کندیلری (غازی قوموق قویصوی) نهرینک یوکسک وادیسند یاشارلر . بونلر علی الماده «غازی قوموق» آدیله آکیلیرلر . زیرا داغستانده هر کسدن اول اسلام قبول ایتشلر واونک نثری اوغورنده چالشمشلر .

«غازی قوموقلر» هنرمند انسانلردر ، طیشاریلر . کیدوب چالیشیرلر . اونلر علی الا کثر ده میرجی ، چلنکیر و قوبوجیدرلر . ۶۴۶۴۱ کیشیدن عبارتدرلر . بونلرک شرق طرفنده (دارفا) قبائلی یاشامقده درکه ۱۵۰ بیک جان تشکیل ایدرلر [۲] داغستانده تورک عنصری — داغستانده کی تورک عنصری ده کیز ساحلنه ملاصق دوز برلرده ، (صولاق) نهرینک منصبندن (کورکان جای) ، قادار اوزانان ساحده یاشامقده در . عددجه برنجی موقی قوموقلر اشغال ایدیورلر . افندیوفه کوره ، یالکز کویلو قوموقلرک عددی ۱۶۲۷۶۰ کیشیدن عبارتدر . [۳] .

مدرس بکر چوبان زاده بو تورک قبیله سنک عددینه دائر ۸۰ بیک ، ۱۱۳ بیک و ۸۳ بیک رقلربی ایراد ایتکده در . [۴] عن اصل داغستانلی اولان افندیوفک

[۱] یه اوراده .

[۲] بو رقلرک هپی افندیوف رساله سندن آلتشدرلر .

[۳] «داغستان» رساله سنک ۳۰ نجی صحیفه سنده کی جدول .

[۴] «آذربایجان تیغ جمیعتنک اخباری» مجموعه سنک برنجی صایبسنده کی «قوموق

لهجه سی حقنده » سرلوحه لی مقاله سنده ، صحیفه ۳۷ . بو رقلرک برنجیسی آفاسیه ف ایله (موخیر) ، ایکنجیسی پروفور (مار) ، اوچنجیسی فرانز عالی (دونی) یه عائددر .

۱۹۲۴ سنه سنه حائد معلوماتی دها دوغری اولسه کرکدر . قوموق لهجه سی دها بک
 آز تدقیق ایدیلش اولان برنورک لهجه سیدر . مدرس . ب . جوان زاده به کوره ،
 بو لهجه هیچ بروجله جنوب تورک (آذری ، آناطولی ، تورکمن) لهجه لری زمره سنه
 الحاق ایدیله من ؛ بولهجه نیک بونون خصیصه لری اونک بالقار ، قارا جای و شمالی قیریم
 لهجه لری نه آش اولدیغنی کوسته ربور . ینه اونک فکرینه کوره ، قوموقلر کندیلری ده
 بالقار ، قارا جای لرله ، جول قیریم لری نیک آری دوشن صویداشلرندن باشقه برقوم
 دکدرلر [۱] .

تخمین اولوندیغنه کوره ، بونلر بورالرده میلادی ۱۲ نجی عصرک صوکلری نه دوغری
 شمال طرفندن کلهرک (دارقا) قبائلی داغله صیقیشدیرمشلردر .
 نوقای تورکلری (صولاق) نهرینک هر ایکی ساحلنده ، اونک منصبی حوالیسنده
 ودها شالده (قوما) ابرماغنه ده کین اوزانان ساحده کذلک قارانوقای و آجی قولاق
 سته پلرنده باشلرلر . داغستان جمهوریتینده کی کویلو نوقایلرک صابیسی ۵۶۰۴۱ دن [۲]
 داغستانده ۳۴۶۵۶ آذری تورکلری [۳] و بر مقدار تورکمن بولونمقده در (افندیوف
 جدولنه کوره ۱۵۵۱ کیشیدر) .

دیمک اولوبور که افندیوفک داغستان جمهوریتی کویلو اهالیسی کوستره ن جدولنه
 کوره ، بو بوردک کویلرنده یاشایان تورک عنصرینک مقداری آشاغیده کیجه در :

قوموقلر	۱۶۲۷۶۰	کیشی
نوقایلر	۵۶۰۳۱	•
آذری تورکلری	۳۴۶۵۶	•
تورکمنلر	۱۵۵۱	•
بجمومی	۲۵۵۰۰۸	

[۱] عینی مقاله سنده .

[۲] افندیوف جدولی .

[۳] عینی جدول .

حالبوکه عینی مؤلف کتابنک ۲۶ نجی صحیفه سنده داغستان جمهوریتندن باشلان بوتون تورک عنصرینک مقدارندن بحث ایدرکن قوموقلرک مقدارینی آنجق ۱۵۰ بیك نوقایلرک مقدارینی آنجق ۴۰ بیك ، آذریلرک مقدارینی آنجق ۳۰ بیك کوسترمش و نورکمنلری بوسبوتون قاله آلامشدر. بو حسابه کوره بوتون داغستانده کی تورکلرک مقدار ی آنجق ۲۲۰ بیك کیشی اولوبورکه ساده کویلولری کوسترم جدولده کی مقداردن ده اآز دیمکدر . افندییوفه کوره داغستانک بوتون شهرلرنده ۱۰۸۸۳ جان تورک واردر . بنه افندییوفک حسابنه بناء ، داغستانک بش شهرنده آذریلر یوزده ۶،۳۲ ، قوموقلر یوزده ۴،۹ نسبتنده درلر . نورلرک اک چوق بولوندینی شهرلر دربند ابله (تیمور خان شورا) در . برنجیسنده آذریلر یوزده ۶،۳۲ ی ، سوکنجیسنده قوموقلر ۴،۹ ی تشکیل ایدیورلر .

سار قورملر — بوندن ماعدا داغستانده فرس لساننک آبری برلهجه سیله قونوشان بر مقدار « قاتلر » واردرکه صوک زمانلرده اونلر آراسنده بولهجه نك برینی آذری تورکجه سی طومغه باشلامشدر . داغستانده ۳۰ بیك قادار یهودی بولونمقده درکه روایتلره کوره ، بونلرده ، قاتلر کبی ، ابراندن کلمشدرلر . بونلر اکثریا جنوبی داغستانده ، دربند ، قایاق — غاباساران دائره لرنده و قسماً (تیمور خان شورا) حوالیسند اوتورورلر وباشلیجه توتون بیتشدیرمکله ، ساختیان ایشله مکله و آلیش ویریشله اشتغال ایدرلر . ۱۱۰ بیك مقدار ی روس واردرکه اکثریا داغستانک شهرلرنده ، (قیزلار) نواحیسنده ، خاصا — بورت دائره سنک کویلرنده وده کیز ساحلرلرنده یاشارلر . داغستانده کی ارمنی ، له ، روم ، آلمان و سائر کبی قوملرک عددی اون بیك مقدار ی یا اولور یا اولماز . بونلر ایچنده عددجه اک چوق اولانی (خاصا — بورت) دائره سنده کوی اقتصادیاتیلله اوغراشان آلمان قولونیستربدر . جمهوریتک نفرسی — افندییوفک تقریبی حسابنه کوره ، داغستان جمهوریتنک نفوسی ۱۹۲۴ سنه سندن یووارلاق رقم ابله ۱۶۰۰۰۰ کیشیدن عبارت اولمشدرکه بونک ۹۷ بیکی شهریلردر [۱] .

اهالینک ابر کرمی — داغستانده اهلینک باشلیجه مشغله سی طاوارجیلقدیر .
 بوراده داغلرده اک چوق بسله نیلن حیوان کچیدر . قافقاسک هیچ برخلنده کچی
 داغستانده کی درجده مبدول دکلدر . چونکه داغستانک دیک داغ اماماغلرند آنجق
 کچی کندینسه بیم بولایلیر . داغستانک اینکی ده اینکدن زیاده کچی آکدیرر .
 عمومیتله داغلیرک حیوانلری اوقاق ، هم سوت ، هم ات اعتبارله قیمتسزدلر ،
 فقط بیم خصوصنده مشکلیسند دکلدرلر . داغستانده اشکده یک چوقدر قویونده
 کنیش مقیاسده بسله نیلیر . بومشغله یوزندن اوراده خالچیلق ، چوخه جیلق ،
 کچه جیلک یک زیاده انکشاف اتمشدر . دوز محللرده و د. نیر ساحلارنده تونوجیلک
 و باغچه جیلکده ایجه ایلرله مشدر . ال صناعتلرندن قویوجیلق ، دمبرجیلک ،
 جلنکرلک مهم موقع اشغال اتمکده در . اکنجیلک ایچون آلوریشلی طور اقلرک
 یک آز اولدیفندن ، بوملکته جفتجیلک هیچده انکشاف ابدمه مشدر . اکبول
 محصول آلینان ییلارده بیله داغستان کندی اکن محصولانیله آنجق ۳-۴ آی
 کچینه ییلیر .

داغستان داغلرند بتمز توکنمز برآلتی زنکیلی صاقلانمده در: اوراده مختلف
 معدنلر و معدن سولری بولونوبور . بونلردن دها لایقوله استفاده ایدلمه مشدر . بو
 جهندن داغستان غایت پارلاق استقباله مالکدر . شیمدیلک معدن قاریجه ایشلری
 حقیه انکشاف اتمه دیکندن ، اهلینک بویوک برقیسی ایش آرابوب طیشاری به ،
 بالخاصه با کوپترو اولجاقلرینه کیمکده درلر . طیشاریلرده چالیشان آداملر سرخوشلق ،
 زهروی خسته لقلر کی مدنیت ، آثارینی تا داغستانک اوجرا داغ وادیلرینه قدار
 کتیرمکده و شیمدی به قدار بونلردن هیچ خبردار اولیان داغلیر آراسنده تعمیم
 اتمکده ایشلر .

مرت سولری — اسکیدن داغستانده برطرفدن ملالر ، شیخلر مدرسه لر
 واسطه سیله دین تعلیم اتمک و عرب دیلی ترویج ایله مکله اوغراشیشلر . اندیوفک
 دیدیکنه کوره ، و قتیله داغستانده کی ۲۰۰۰ قرآن مکتبی ، نده ۴۰ بیک طلبه
 بولونمشدر [۱] . فی الواقع عرب دیلی داغستانده ابی تعلیم اولونوبور ، اوزمانک

منورلری دیمک اولان ملالرومدرس لر کندی آرا لرنده عربجه دوز کونجه قونوشوبورلر و یازیشیورلردی. داغستانک متعدد قوم و قبائلنک منورلری آراسنده عربجه برنوع بین الملل لسان خدمتی ایتمشدر. دیگر طرفدن روس حکومتی ابتدائی روس مکتب لری و میسیونر تشکیلاتی واسطه سیله داغستانده روس لسانی ترویج ایدیور و بریل لری روسلاشدیرمه به چالیشیوردی. ملانرده، روس حکومتی ده بریلرک اوز دیل لربنه، از جمله تور کجه به ده، هیچ ده اهمیت ویرمه مشلدر. مع مافیه روس دیلی بریلره آشیلا نمدادینی کبی، عرب دیلی ده کنیش خلق کتله لری آراسنده تعمیم ایتیموب آنجق منورلر لسانی اولارق قالمشدر. Masse به (کنیش خلق کتله لربنه) بر شیلر آکلاتمق و تلقین ایتمک ایستین بو کونکی مدیران امور شیمه ری ایشته بولسان مسئله سیله قارشیلانمشلدر. «یکی فکر و نظریه لر، عربجه و روسجه واسطه سیله تلقین ایدیه میور. نه باقمالی؟» هر ایشده بک پراتیک و کسدرمه جی اولان «اجتماعی انقلابچیلر» بولسان مسئله سنده داغستانده اینچندن چیقیلماز بر وضعیت دوشمشلدر. بش لسانه، ۳۵ لهجه به مالک اولان کوچوک بر مملکتده «ملی لسان» اساسی قبول ایتمک ده عملی جهندن جوق زور بر مسئله ایدیکی شبهه کونور میور. اهالی بی شو و با بو طرزده تعلیم و تربیه اینچون آوار، دارقا، لاق، قوموق لسانلرنده ادبیات یاراتمق البته جوق مشکل و عبشر. بونلره باشقه برمدنی دیل اوکرتمک و اونلری شونک واسطه سیله تنویر و تربیه ابله مک دها مناسب کورولوبور. افندیوفه کوره، داغستانده بو قبیل مدنی دیل لر ایکیدر. بری روسجه، دیگر ی ده آذری تور کجه سی. اونک فکربنه بناء، مدنی دیل اولارق روسجه بی قبول ایتدیرمک بک مشکدر. بونک اینچون اک مناسب دیل آذری تور کجه سیدر. «انقلاب» مفکوره لری جهندن ده اک زیاده الوریشلی لسان بو لساندر. او، داغستانده دیل مسئله سی حل ایتمک اینچون شولامحبه بی تقدیم ایدیور:

(۱) ایلک تحصیل آنا لساننده اجرا اولنور.

(۲) ایلک تحصیل مکتبنک ایکنجی یلنده، اهالینک آرزوسنه کوره یاروسجه به یاخود تور کجه به انتقال ایدیلیر.

(۳) اورتا مکتبلرده روس دیلی مجبوری اولور [۱].

[۱] «داغستان» رساله سی صحیفه ۱۱۶-۱۱۸.

فقط اورنا مکتبلرده فلر هانکی لسان ایله (روسجه ایله می تورکجه ایله می)
تدریس اولونا جفی لائحه صاحبی سوبله مییور . بوکون داغستانده رسمی دولت لسانی
اولارق آذری تورکجه سیله روسجه قبول اولوغشدر .
۱۹۲۴ سنه سنده داغستانده چیقان غزته لک طبع مقداری (tirage) ده شایان
دقتدر : روسجه « قراسنی داغستان » ۱۴۰۰ نسخه ، قوموقجه « بولداش » ۱۲۰۰
نسخه ، لاقجه « زحمتی » ۳۷۰ نسخه ، آوارجه « غورتس » ۳۵۰ نسخه طبع
ایدیلیوردی [۲] .

داغستان مدبران اموری بوکون حرف (الفیه) مسئله سنی ده بک فضلہ قورجالا مقدمه درلر .

سید بطلال اوغلی

عبداللہ

[۲] بته اوراده ، صحیفه ۱۲۰ .